

САДРЖАЈ:

ВЕТАР ДАДИЉА	2
ОРАШЧИЋИ-ПАЛЧИЋИ	6
ПАТУЉАК КУКУРУЗОВИЋ	9
МЕДВЕДОВА ЖЕНИДБА	12
МАЦАН-БРАЦАН	16
ПРИЧА О РЕЦИ	19
БАЈКА О ЛАБУДУ	23
КЋИ ВИЛИНОГ КОЊИЦА	25
ТРИ ПАТУЉКА	27
ЛЕПО ЈЕ БИТИ ДЕТЕ	29
ПАТУЉКОВА ТАЈНА	32

ВЕТАР ДАДИЉА

Пође неки сиромах ветар да тражи службу. Идући кроз село, нудио се сељацима да им чува децу, али му нико, како ветар није био људски створ, не хте дете поверити. Шта ће, куд ће, иако је највише волео да се с децом забавља, он покуша да ради и друге послове: погоди се код неког газде тврдице да му развије лишће на воћњаку. Како је то тек трећи пут у животу радио, не пође му за руком да све пуполке развије и кад по свршеном послу оде да прими надницу, зли газда подвикну:

Мој драги пријане,
ти не знаш заната!
Прстом ниси такнуо
многе доње гране.
Купи се на врата!

Код другог се сељака погоди да му плеви башту. Чупајући коров морао је ишчупати и понеку питому стабљику. То се, истина, сваком догоди, али и овај је газда био зао, па кад ветар затражи надницу, он се раздра:

Мој невешти брале,
не разумеш ти се
око баштенскога
ни посла ни биља,
па буди дадиља,
што ти је и отац
а и деда био,
мој пријане мио!

Препао се сиромах ветар па и не сачека крај сељакове придике, већ зажди низ село у шуму и узе се тамо нудити биљу и зверињу за помоћника. Кад угледа хрест на коме стоји још лањско суво лишће, рекне:

Да ли старо лишће
треба, чика хресте,
мало да се стресе?

Због њега ти, чико,
нови лист не расте,
не указује се.

Где угледа на букви старо грање, рекне:

Како ли би било,
тето, кад би грање

сломљено и суво
мало ти одуво?

Где угледа самог зечића, стане да га љушка певушећи:

Маломе букваку
однели су баку,
однели су деку –
не дам свога зеку.

Маломе шљивику
однели су чику
у гору далеку –
не дам свога зеку.

Дрвеће је одговарало без воље, неко да чека старог познаника, Развигорца, који му сваке године у пролеће помаже приликом листања, неко да воли само да обавља своје послове, а зечије мајке су се изговарале да су сироте и да не могу да узимају дадиље. У зло доба, при крају дана, понуди се он храсту на обронку јаруге:

Да ли имаш деце,
да ти децу нихам,
да им певам тихо?

Размисли храст неколико часака па му рече:

Имам три синчића,
треба да се гаје:
остали су сироти,
без баке и наје.

Треба да се љушкају,
треба у заранке
да им певаш благе
шумске успаванке.

Храстови синчићи стадоше извиривати на свог будућег чувара и махати му умиљато зеленим шапицама. Ветар се обрадова што му пријатељски машу и остаде код њих. Најзад је био нашао посао који воли. Скиде одмах кабаницу, обеси је о заломљену суву грану па седе уз пруже смишљајући чиме да га забави. Деца као свака деца, па су и храстићи хтели да им ветар, кога назваше Дујом, штогод прича. Покуша ветар да изврда, јер је више волео да пева, али деца храстова хоће пошто-пото причу. Дуја онда поче нешто што је још од своје баке био чуо:

Украј воде, крај потока,
хода рода белобока,
белобока, рујна кљуна.

Пуче негде пушка пуна.
Нема више украј воде
белобоке наше роде.

Дуја то прича, а пруже углас плаче, жао му роде. Онда он поче нешто смешно, како се медвед женио па није могао да нађе девојку према себи, и храстићи се одмах развеселише. Чинећи се да је тобож занет неким послом, отац храст је све то слушао да види хоће ли Дуја добро обављати своју дужност. Чувши како се храстићи слатко смеју и осетив да су Дују већ заволели, реши да га задржи у служби док год деца не одрасту.

Тако је Дуја причао пружу смешне приче, ујутро му ретким чешљем рашчешљавао косу да је не би чупао, увече му певао успаванку да заспи. Ускоро га упознаше сва шумска деца и њихови родитељи. Мало, мало па ће тек која буква довикнути:

Дујо, добри брале,
пољушкај ми дете,
немам јадна кад,
овчицама морам
изаткати хлад.

Дуја прискочи буквиној деци па је успава уз песму којом је обично и храстиће успављивао:

Љушка, љушка, љушка,
далеко у гори
страшни медвед њушка:
не дам деце ја
за пролећна дана
обасјана два.

Тек што он успава мале букве, а ето ти зове бреза да успава њену децу док она не заврши везени застирач за пањ на коме су јој деца ручавала. Он прискочи и тамо певушећи:

Љуља, љуља, љуља,
далеко у гори
курјак се шуља:
не дам деце ја
за сунце, ни звезде,
ни месеца два.

Тада храстићи буду љубоморни па ударе у плач, а он брзо остави брезе па потрча њима, још издалека их умирујући:

Нија, нија, нија,
далеко кроз гору
прикрада се лија:
не дам деце ја
ни за летња два
лепа вечера.

И да би показао да су му они милији од бреза и букава, одмах на ову надовеже друге успаванке, све до саме ноћи. Тада их умије свежим мирисима, покрије крајичком своје доламе па уљушка. А кад буде зора, повиче испод храстовог дебла:

Ко хоће да буде
највиши у гају
први мора спазити
сунце на рођају.

Ко хоће све лето
да листа и буја
мора на стан примити
дрозда и славуја.

Храстићи се пробуде и стану се пети на прсте да први виде рађање сунца, и тако сваког јутра помало порасту. А што су више расли, све више су певачица на стан примали. Ускоро су постали снажно храшће зелене, гранате круне коме није требало више певати успаванке, али су Дују из захвалности што их је одгојио оставили и даље код себе те се на њиховим рукама у старости одмарао.

ОРАШЧИЋИ-ПАЛЧИЋИ

Седело је једном неколико пастира под орахом. Једни су чистили пасуљ да справе од њега чорбу за ручак, други су ложили ватру и удешавали место где ће поставити лонац, а двојица су тресли орахе, скидали са њих горњу зелену кошуљицу и скупљали их у торбу. Тај орах није дотле рађао и чобани су у чуду посматрали како му је први род крупан и тежак. Кад је већ торба била пуна, приметете они како из ње један бео велики орах искочи и откотрља се чак до јарка, а за њим их побеже још неколико.

Чобани се радознано окупе око торбе. Један рече:

– Сигурно смо препунили, па се пресипају.

Други се нашали:

– Можда је земљотрес, па их изгони из торбе.

– Трећи предложи:

– Завежите торбу, па да видимо шта ће бити.

Најмлађи пастир послуша друга и завеза је, али су се ораси у њој преметали, тискали, звецкали, те се пастири, који се често ни вукова не плаше, уплашише. Утом су се из торбе чули гласови:

Пастири, пастири,
зашто вас је страх?
Пустите нас да вам
очистимо грах.

Тек сад се дечаци препадну па се поизмакну даље, договарајући се шта да чине са тим необичним орасима. Али што су се они више измицали, гласови су постајали све јачи:

Пастири, пастири,
одрешите торбу.
Ми ћемо вам помоћи
да скувате чорбу.

Онда најмлађе пастирче, које је завезало торбу, рече храбрећи остале:

– Шта сте се препали! Ја сам је завезао, ја ћу је и одрешити. Не могу нам ништа, па нека су у њима и сами ђаволи.

Рекавши то, одрешите торбу и просу орахе на траву. А они се стану котрљати и скакутати, певајући гласно:

Пустите нас из љуске,
из оклопа клета,
и нама се по пољу
и планини шета.

Кад то чу најмлађе пастирче, рече друговима:

– Морамо их пустити јаднике, па ко су да су.

Помислите како би нама било да нас неко затвори у љуску од ораха.

Остали су само ћутали, бојали су се да из ораха не изађе каква напаст. Али мало пастирче, не питајући их више, узео први орах који му дође под руку и разбио га каменом, а из њега искочи човечуљак мали као палац, огрнут зеленом доламицом, и попе се пастиру на раме. Кад су други видели како се невина, смешна створења крију у орасима и они се даду на посао. Зачас је цела торба ораха била разбијена и изашло из ње читаво коло орашчића-палчића. Прво су се поиграли по трави, испрескакали се и испревртали преко главе, па се сетили и свога обећања. Поседали су брзо око шачице граха, очистили је, ставили у лонац да се кува. Видећи да се ватра утишала, сто орашчића-палчића појури у шуму да донесе иверја, и врати се сваки са по две иверчице. Огањ је зачас опет букнуо и почела чорба да се кува. Свршивши посао, малишани су наставили игру, весело подврискујући. Најзад су као врапци поскакали на гране ораха да се мало одморе. Тада их пастирче, желећи да сазна ко их је затворио у љуске од ораха, упита:

– Реците ми, орашчићи-палчићи, где сте били пре него што сте се нашли у својим кавезима?

Малишани се и сад песмом одазваше, јер су једино тако умели да говоре:

Под земљом смо лутали
већ векова пет,
пре него што опет смо
угледали свет.

Али пастирчету ни ово није било довољно, па је даље питало:

– Реците ми, орашчићи-палчићи, како сте утонули у земљу?

Опет је хор малишана са гране одговорио:

Земљотрес је прогуто
наш малени град,
наша села и шуме
и наш цветни сад.

– А после шта је било? – нестрпљиво упаде пастирче.

Кроз стабло смо ораха
стазе прокопали,
и до плода допрли
јер смо тако мали.

Отпевавши последњи стих, орашчићи-палчићи поскачу са грана и уредивши се као војска, одмарширају весело у планину. О свом животу и пореклу нису хтели

више ништа да кажу, само су полазећи рекли пастирчету да их увек, ако буде у нужди, зове.

А оно је тако и чинило. Кад му се загубе овце, викне само: "Где сте, орашчићи-палчићи?" А они долете са пратовима и зачас пронађу погубљено стадо. Кад му треба да наложи ватру, њих се само сети, а они, сваки са иверком испод пазуха, дотрче и наложе. А кад је мали чобанин остарио и стекао унучице, орашчићи-палчићи су их забављали: љуљали их и певали им, да не плачу.

Тако се мали народ одужио пастирчету што се некад прво смиловало на њега и пустило га из љуске на слободу.

ПАТУЉАК КУКУРУЗОВИЋ

На некој стрњици крај реке обрасле шибљем чувао је дечак козе. С једне стране су расли кукурузи, с друге виноград и морао је много да пази да козе не би отишле у штету. Али понекад би се занео у игри, па не би приметио кад коза дохвати лиску кукуруза или се упути винограду. Било је много ствари које су мамиле његову пажњу: велики мрављи дворци, жабе, гуштери; осим тога је волео да деља свиралице од врбе и прави у реци вирове. Тако се једном био занео градећи путању од мравињака до реке: прутом је повлачио црту у земљи, да се мрави не би мучили кад пођу на воду и путовали дуго преко бусења. А таман је срећно просекао тај главни мрављи друм, кад чу из кукуруза неко певуши, ни гласно ни тихо, ни танко ни дебело:

Чувај, дечко, козу,
обрстиће лозу,
и биће батина
ко на свадби вина.

Дечак се окрете и збиља виде да је једна коза прескочила ограду и почела да брсти чокот лозе. Он је одмах врати и зађе у кукурузе да види ко је певао. Али никога није могао да пронађе. Ветар је лако шумио у дугом сјајном лишћу кукуруза и њихао им свилену браду, а никакав се људски глас није поново чуо.

Кад је дошао кући, дечак исприча мајци шта се догодило, а она му рече:

– Сигурно ти се то од ветра учинило, немој више о томе да мислиш.

Али дечак није могао да не мисли и прокрстарио је сутрадан опет кукурузе, завиривао испод врежа бундева и дулека, што су међу њима вијугале, и ништа. Врати се тада на њиву, одломи врбов прут и занесе се у дељање свиралице. Сунце је пекло како само може бити и потпуна тишина је владала свуд околу.

Наједном дечак опет зачу где неко у кукурузима певуши, ни гласно ни тихо, ни танко ни дебело:

Кад би дечак знао,
не би онде стао:
где је камен сиви,
љута шарка живи.

Дете уплашено скочи с камена на коме је стајало и одгурну га издалека мотком, а испод камена доиста изађе гуја шарка и оде у трње крај реке.

– Да је игла, наћи ћу га, повиче дечак, и пође опет да га тражи.

Али је поново завладала потпуна тишина. Свилене браде кукуруза су блистале на сунцу, кљуцала у кору крушке птица, и ништа више.

– Мора да је неки дух у кукурузима – рече он мајци, вративши се кући.

А она се бојала да се дечак не препадне, па иако је и сама мислила да је дух, рече:

– То је жубор воде био, немој више о томе да мислиш.

Дечкова је мати била сирота удовица, сеоска везиља. И дању и ноћу је везла на платну рукаве и огрлице за сељанке, па је тако већ почела и вид да губи. Сеоске гатаре су јој саветовале да превија разно лишће, али јој то није помогло. Једног дана тако, кад су јој очи много сузиле, она рече дечаку.

– Слушала сам пре од старих људи да у нашој околини има нека скривена чесма, чија је вода лековита за очи. Добро би било да је сутра узгред потражиш; ја не знам да у близини има икаква чесма.

Дечак је сутрадан узалуд обишао целу околину и тек пред подне дошао на стрњику крај реке. Седајући под крушку, сав задихан, рече:

– Где ли ће бити та лековита чесма да ми је знати!

– Како он то изусту, а онај исти глас из кукуруза стаде певушити, ни тихо ни гласно, ни танко ни дебело:

У пећини горе,
ено такве чесме,
само нико не сме
за њу, дете, знати,
осим твоја мати.

Оде дечак до пећине у стени, у коју раније није никад улазио, коју су чак и стари људи заобилазили, јер је врло мрачна и дубока била, и нађе у самом њеном дну чесму, танку, једва чујну. Одјуре тада радостан мајци и јави јој. И како се збиља тамо умила, очи су јој постале бистрије. Зато рече сину, желећи да нахрани непознатог створа у кукурузима:

– Размотри, сине, сутра опет по њиви, можда ћеш пронаћи где се скрива наш добротвор, па га позови у госте.

Дечко овог пута пође без коза, да би на миру могао тражити непознатог певача из кукуруза. Али како стиже на њиву, киша удари, те мораде да се склони под крушку. Пљусак је био снажан и вода лила низ лиске кукуруза као низ олуке. И кроз радосни шум летње кише дечак зачу опет где певуши познати пријатни глас:

Ој, хој, хој,
сад кукуруз мој
расте на тој води;
добро ће да роди.

И тако неколико пута: поћути мало, па опет настави своју песму, видело се да је певач био весео. Тад се учини дечаку, док је мотрио пажљиво одакле глас долази, да брада на једном кукурузу често поскакује и да је много боља од осталих. Притрчи он

тамо те завири. Кад оно чудо невиђено: у оном зеленом фишеку од лишћа, где обично стоји клип кукуруза, стоји човечић и игра у месту.

Очи му ситне као у врапца, руке и ноге мајушне, само брада велика колико цео он.

– Ко си ти? – упита га дечак зачуђено.

– Ја сам патуљак Кукурузовић – одговори мали човек, не престајући да игра. У којим се кукурузима ја настаним, расту као из воде. Зато су и ови тако добри. А тебе сам заволео, јер знам да си добро дете. Чуваћу те увек, док овде будеш козе напасао.

– Мајка ми је казала да те позовем к нама у госте. Хће да те почасте што си мене спасао змије, а њој помогао да излечи очи – рече опет дечак.

Али патуљак Кукурузовић одговори:

– Ја не могу нигде одавде: кад бих изашао, брада би ми сместа сва отпала. А имам свега што ми треба: кишом се појим, а ваздухом храним.

А рекавши то, опет настави своју игру и песму, а дечак радосно отрча по пљуску кући да све исприча мајци.

МЕДВЕДОВА ЖЕНИДБА

Устаде једног јутра медвед Дундо врло рано. Отрча брзо на поток и огледа се у виру. Вероватно је био задовољан својом сликом, јер се гласно насмејао и отрчао у шуму певајући:

У медведа Дунда
повелика бунда,
стаје сувог злата,
хиљаду дуката.

Четири шубаре
вреде силне паре,
а чизме дубоке
тешке до три оке.

Сва ће чарна шума
сићи за њим с ума:
веверица лепа,
лија дугог репа.

Тако певајући нађе се у крају где су живеле лисице. Изађе пред њега стара лија па га запита што је тако весео и откуд је залутао у њен крај, а Дундо се поклони до земље, па рече:

Паметнице, лијо,
дај ми своју кћер,
ја сам најснажнија
у планини звер:
рука ми је буздован,
брдо су ми леђа;
у часу ћу смрвити
сваког ко је вређа.

А стара лија се лукаво насмеши па одговори:

Све је лепо,
све је красно,
ал' си, медо,
стигô касно:
кћерка ми се мала
прекјуче удала
за суседа свога
лисца репатога.

Сиротом меди било је у првом тренутку врло тешко, али се брзо утеши мислећи: "И боље што се већ удала; нисам ваљда луд да се женим таквом дугорепатом зверком." И на ум му паде да његов сусед зец има врло умиљату кћер па пође да њу проси. Зец је окопавао купус и није ни приметио медведа кад је наишао. Угледавши га онако веселог, зачуђено упита којим добром је дошао. Медо се и пред њим поклони и рече:

Сусед-зече, чуј ме сад:
с твојом кћерком ја сам рад
да се оженим,
с тобом ородим.

Зец баци мотику којом је окопавао купус па пљесну рукама:

Баш си чудан, медо, створ:
сав си трунтав,
сав си спор,
као да сто кила носиш,
а зечеву кћерку просиш.

Уздахну Дундо кад ово чу, али се опет брзо утеши, говорећи сам себи: "Луд сам и био што сам просио кћер брзоног старца; и она сигурно воли много да трчи, па бих могао уз њу негде врат сломити." Па се сети да крезуби вук има јединицу, те пође да њу затражи. Вука затече где се пред кућом сунча па га ослови:

Стриче-вуче,
кћер ми дај!
Ако нећеш,
добро знај,
напашће те
сав наш род.

А вук немарно зевну па одговори:

Моја кћерка не гледа
весељака медведа.
Медвед зими спава
отекне му глава,
медовину пије
од мраза се крије.

А ми смо вуци-халауци,
храбра срца, зуба љута,
свако нам се склања с пута;
не пијемо никад меда,

нити се бојимо снега,
нити се бојимо леда.

Дунду је најтеже било што га је вук одбио, али стеже срце и помисли: "Шта ће мени вукова јединица. Морао бих сваки дан да слушам приче о вучјем јунаштву." Утом скочи с дрвета веверица. Била је сјајне длаке и окретна, па се меди много свиде, те је заустави:

Веверице лепа,
удај се за мене,
бићемо леп пар;
крушчице медене
даћу ти на дар.

Али она готово и не засладе, само му у пролазу добаци:

Пођи збогом, медведе,
веверице не једу
медених крушака;
лешником се хране
са зелене гране.

Шта ће, куд ће, пође медвед даље гунђајући у себи: "Нисам ни луд да се женим веверицом, морао бих овако велики по цео дан скакати по дрвећу." Утом наиђе на ласицу па јој рече што је могао умиљатије:

Ласице малена,
буди моја жена!
носићу те на длану
кроз зелену пољану.
Играћу ти коло
сваки божји дан.
Узбраћу ти цвет
још неузабран.

Ласица га погледа зачуђено па му одврати:

Ти си, драги медо, слеп:
храпав имаш глас,
трапав имаш стас;
а ласу малену
хтео би за жену.

Помисли медвед постиђено: "Тако ми и треба. Уместо да запросим своју суседу медведицу, обраћам се разним уображеним палчицама", и наже натраг кући колико га ноге носе. Кад тамо, а медведица седи пред својом пећином и цеди мед. Дундо јој се обрати ласкајући:

Суседице медведице,
удај се за мене!
Слушаћемо птице
сред горе зелене.
Ићи ћемо свуда
заједно у лов.
Створићемо себи
испод букве кров.

Његова суседа није ништа боље ни очекивала, па брзо остави посао и потрча му у сусрет, певајући:

У медведа Дунда
повелика бунда,
стаје сувог злата
хиљаду дуката.

И после су дуго живели срећни и задовољни.

МАЦАН-БРАЦАН

Живели су на крају шуме самохрани старац и мачак, Мацан-Брацан. Старац није имао ни деце ни унучади, па је зато још више волео свог јединог друга мачка. Обојица су била незапамћено стара, обојица су ујутро много кашљала и обојица су волела да пију млеко и дуго спавају. Само никад нису спавали у исто време: били су плашљиви као и сви старци те је увек један стражарио кад се другом придрема. И посао су у својој кућици братски делили, Мацан је репом чистио собу, а старац ложио ватру; кад старац стави ручак да се кува, мачак пази да не искипи, а кад старац нешто шије, мачак му увлачи конач у иглу. Легне ли Мацан-Брацан први да спава, старац му пева успаванку:

Буји-паји, Мацане,
сад ће ноћ да настане,
ветар ће да дува,
стражу ће да чува:
да не падну громови,
и не сруше кров,
да не сврате вукови
кад пођу у лов.
Буји-паји, Мацане,
сад ће ноћ да настане,
сад ће пасти киша,
успаваће миша
на нашем тавану
па ће мишић Мацану
допаднути шака
пре првога мрака.

Слушајући старчево певушење, мачак је спокојно спавао, знао је да му се никакво зло не може догодити. А када се он добро испава, спава старац; Мацан легне крај његових ногу, гледа га нетремице и преде:

Спавај мирно, деда,
Мацан тебе не да.
Пређицу ти преде
од пода до греде,
да месец не смета
кад крај куће шета,
да те добро чува
паука и мува.

Кад старац пође у шуму да купи дрва, остави мачка да чува кућу, заповедив му да не излази ма ко га мамио. Мачак се обично није плашио да остане сам, очекивао га је спокојно на прозору до у мрклу ноћ.

Али једног дана тако наиђе крај његове куће лопов. Био је у селу украо петла, кокош, краву, овцу, и пса, таман толико да закући. Само му је још недостајао мачак. Зато се много обрадује угледавши старчевог мачка на прозору, па га стане мамити:

Мацане-Брацане,
изађи овамо,
да повечерамо.
Донео сам млека
теби издалека,
из далеке даљине
донео сам сланине.

Мацан је, истина, био гладан, јер старца није било код куће цео дан, али ипак одоле срцу и побеже са прозора. Лопов онда дође код врата па га кроз кључаоницу стаде звати:

Мацане-Брацане,
изађи овамо,
да повечерамо.
Донео сам шећера,
биће слатка вечера,
донео сам меда
и масла са леда.

Мачак се побоја да лопов не провали врата па побеже на таван. Тад лопов поче кроз димњак да га мами:

Мацане-Брацане,
изађи овамо,
да повечерамо.
Донео сам лука,
паприке и соли –
све што гладан воли.

А мачак помисли: "Кад ме ниси намамио на млеко и сланину, нећеш ни на лук", па се сакри дубоко иза греде и поче маукати из свег гласа, зовући у помоћ. Утом се баш старац враћао из шуме, па чувши да мачак запомаже, сети се да га је неко напао и стаде тражити око куће. Лопов у тај час шмугну кроз мрак, али старац ипак стиже да га добро опаучи по леђима.

После овога су се мачак и старац још више волели. Нигде нису ишли један без другог, јер су се бојали да лопов опет не дође. А чега су се бојали, то се и десило.

Лопов није могао да заборави батину коју је добио по леђима и наговори три разбојника да убију старца. Срећом, мачак их, седећи на прозору, још издалека опази где долазе те старац брзо побегне у шуму, а он их, правећи се невешт, дочека на вратима и на питање где му је старац, одговори лукаво:

Мијау, он је ту,
сакрио се на тавану.

Разбојници јурну на таван и кад старца тамо не нађу, стану да вичу на мачка што их је преварио, али он настави да завава траг:

Мијау, он је ту,
сакрио се у подруму.

Разбојници груну у подрум, али старца ни тамо не нађу, те навале љутито на мачка да им одмах каже истину, а он настави своју шалу:

Сада ћу вам право рећи,
побег'o је иза пећи.

Они тада тамо, али не нашавши ни тамо старца, потрче на мачка да га туку, а он ће опет:

Мој је старац још пре зоре
иза куће, вртић оре.

Наврат-нанос ускоче разбојници у врт, па кад ни тамо не нађу кога су тражили, поваде коље па држи за мачком. Да би их још мало задржао, док старац далеко не одмакне, он им показа бунар:

Послушајте мачка стара,
старац је на дну бунара.

А кад разбојници сиђу у бунар, он бежи у шуму за старцем и нађе га у некој пећини. Проживе ту неколико дана а после се опет врате кући. Тамо више није било разбојника, дигли су руке и од старца и од мачка, не желећи да имају икад више с њима посла. А Мацан-Брацан и његов газда од радости се напију млека и легну да спавају.

ПРИЧА О РЕЦИ

Још пре хиљаду и више година, кад се старом Извору родило стотину најмлађих кћери, падну на камен у близини две птице па стану причати једна с другом. Причале су оне тако од јутра до подне о лепотама земље, а Изворове кћери, капљице, гутале су им сваку реч. Кад су птице одлетеле, настао је крај Извора велики метеж, капљице су скакале, прскале околну маховину, чинило се да је вода просто проврела од неке радости. То су се Изворове кћери договарале да и оне оду у свет и виде лепоте о којима су птице причале. Али без допуштења старог Извора нису смеле да крену, зато старије наговоре ону стотину најмлађих да салете оца да их пусти. Ове му се обесе о врат као огрлица па умиљато зажуборе:

Ој, добри оче, пусти нас, пусти,
кроз честар густи,
до доље зелене,
тамо нас чека
велика река
у непознати далек крај
да с нама крене.

Једва се Извор ослободи загрљаја својих кћери па се повуче под жиле да о њиховој молби размишља. Промишљао је тако до увече кад се зачу његов озбиљни глас:

Не лудујте, кћери малене,
не одлазите у свет од мене!
Испречиће се пред вас брда,
крша и камена цела крда,
неће вам лако дати пута.
Упознаћете врло брзо
како је земља тврда
и љута.

Али се капљице нису дале уразумити. Сада је са дна изронило стотину његових најстаријих кћери мазно му се обраћајући:

Пусти нас, оче,
и птица пушта полетарце,
и гневна олуја поветарце,
и гује старе
пуштају младе
у честаре,
и медвед пушта своје мече
да стрчи у дољу

куд поток тече.

Блажи је од тебе и вук сами,
пушта да вучићи свет упознају.
Пусти нас, оче, свет нас мами!

Извор се сад још дубље повуче, чак у тамне бунаре у земљи, а његове кћери скоро непомично чекају какву ће одлуку донети. Да је путник тада наишао, чудно би се што је тако занемео вечно разговорни, стари Извор. Тек пред вече се помоли испод жила његова сребрна брада и чу се глас:

Капљице кћери,
и овде у шуми има лепоте.
У свету куд журите,
људи кроте,
мора и реке,
стављају им узде и оков.
Кајаћете се горко, дубоко,
кренете ли у краје далеке.

Само мудри савети очеви нису много помогли. Идућег јутра, док је старац још спавао, искраде се прво сто најмлађих капљица па кроз шљунак отисне низ брдо. По њиховом сребрном трагу спусти се сто других. И тако сто по сто па се начини поточић и потрча колико га ноге носе. На неколико стотина метара сусрете се са другим малим потоком па загрливши се, сјуре у подножје прве косе. Тамо је модрим коритом дерала некаква необузdana река и Изворове кћери јој се заједно са осталим капљицама баце у наручје. У почетку, док још нису биле истрошиле снагу, кршиле су све што им се нашло на путу. Планина се хорила од њиховог обесног подвикевања:

Мрморимо, жуборимо,
док грло не уморимо.
Играјмо, скачимо,
стене плачимо,
ливаде рубимо,
шумимо, трубимо.
Хујимо, шумимо
док горе не заглувимо.
Кикоћимо се, ћаскајмо,
жуборимо, праскајмо,
храшће обарајмо,
пећине стварајмо,
ровимо, вајајмо.

Трајало је то више недеља и онда се Изворове кћери заморише и на путу им се стадоше јављати све веће препреке. Испред сто најмлађих испречи се огромна непробојна стена. Оне се ухвате за руке и стану јуришати, али она оста непомична. Тада једна од њих узме да се жали својим старијим сестрама:

Ој, сестрице, ој!
На путу нам стоји
тврда камена слој.

Као одговор на њихову молбу чу се још очајнији глас једне од старијих Изворових кћери:

И мој, сестре, пут
напоран је врло,
сву ме купа зној.

С треће стране се чуло исто такво довикивање:

Хеј, сестрице, хеј!
На мом путу брдо,
преседе нам смеј.

Како су се препреке из дана у дан множиле, Изворове кћери су помишљале да се врате кући. Кад друге капљице придремају, оне се ухвате за руке да би пошле уз поток. Али хоћеш! По сто пута су учиниле корак напред и по сто пута се вратиле два натраг. Ова малодушност је, срећом, кратко трајала, а и старије искусније капљице су причале да се још ниједан поточић није вратио у детињство. Оне се, сиротице, постиде па опет запну из све снаге да јуришају на стене пред собом. У камену се ускоро нађоше пукотине, те поток ускоро одвали неколико мањих стена и продре на другу страну у долину. То је био ваљда најрадоснији дан у животу капљица бегуница. Протежући се лењо на сунцу зајуборе:

Сестрице капљице,
сад се одмарајмо,
дремајмо, спавајмо,
сањајмо мир.
Брда смо обориле,
нова смо створиле,
стене смо дигле,
најзад смо стигле
уморне у вир.

Вир је лежао у пољани, баш пред ушћем у велику пловну реку. Одморивши се у њему, сестре забораве напоре свога дугог путовања и весело се измешају са широком водом на коју су наишле. Она је била мутна и трома и неколико милијарди бистрих капљица разбистри је и оживе.

Међутим, још није био крај напорима наших путница. У даљи се указа неколико бродова и обесне капље планинке пристигле из других река стану да се договарају како да их преврну, док их Изворове кћери не ућуткаше песмом пуном полета:

Долази брод угља пун,
путничка лађа и за њом чун.
Засучимо, сестре, зелене рукаве,
пренесимо их чак до ширине
морске плаве.

Никада тако брзо бродови нису ишли као тога јутра, ношени младим рукама Изворових кћери, те се после неколико дана нађу на морској пучини заједно с њима. Али још истог сата сунце ужасно припече на широку површину мора подижући капље планинке под облаке. И као неким чудом, ти облаци у свом лутању над земљом застану управо над буквом старог Извора и како су били много уморни, спусте их на њу и по околном дрвећу и маховини. Само природа је била тако чудесна да су капљице бегунице што су их облаци опет враћали шуми заборављале свој ранији живот и поново жуделе на пут. Тако се то понавља откад је шума, река и облака.

БАЈКА О ЛАБУДУ

Живела је на врху планине мала Снежана, краљица зиме. На ножицама је имала ципеле од сребра, била је огрнута белим пластом попрсканим снежним звездама, на глави је носила ледену круну која се пресијавала у безброј боја кад сунчев зрак на њу падне. Краљици зиме није било хладно ни на врху планине. Спавала је у снежном гнезду, голишава се ваљала по сметовима, лоптала се по цео дан пахуљицама, возила се на језеру на некој црној птици тужно оборене главе. Како је Снежана била врло мала, могла је сасвим удобно да јој седне на крило. Падале су на то језеро и друге птице, дивље патке и гуске, али оне су биле исувише мале да би могле малој краљици зиме служити уместо чамчића.

Често је Снежана мислила зашто је црна птица тужна, зашто увек обори главу, и једном је упита:

– Мој црни чамчићу, зашто си увек толико тужан?

– Како, мала краљице, знаш да сам тужан? Тихо певушим пловећи језером; кад те на обали угледам, увек ти радосно махнем крилом – одговори птица околишећи.

– Тужан си, тужан, чамчићу, увек суморно обараш главу и гледаш у воду. Реци ми шта те то мори, можда ћу ти помоћи – рече Снежана опет.

Али птица не одговори ништа, само још више погну главу и заплови брже. Снежана тога дана није више хтела да наваљује питањима, али се чврсто у себи одлучи да дозна тајну црне птице. Стално је кришом посматрала из свог снежног гнезда да види шта ради кад је сама. Тако после неколико дана опази да је птица још више погла главу, као да се загледала у своју слику у води, и плови лагано, лагано, рекао би човек не миче се. Само кад неколико тренутака Снежана окрене поглед на другу страну и опет га врати на језеро, опази да се птица мало одмакла са места где је била. Брзо се из свог гнезда спусти до језера, па поново упита:

– Чамчићу мој црни, реци ми што си тужан. Ја сам краљица све ове белине, краљица сам зиме и снежних пахуљица. Зар не верујеш у моју моћ? Хајде, провозај ме језером, па ћеш ми онда рећи своју тајну.

Птица тихо доплови глатком површином воде не дижући на њој ниједног таласића, пружи своје крило, и кад Снежана седе на њега, отисну се полако средини језера. Около је све било бело: белеле се гране и стабла дрвећа, белели се облаци на небу, белеле се веверице што су каткад скочиле с гране на грану, блистала се од белине Снежана краљица зиме.

– Мала краљице, одвећ сам узбуђена и не могу ти рећи све шта ме тишти – прозбори најзад птица – али довече дођи опет на обалу па ћеш чути.

Целог дана је Снежана била немирна и једва чекала да падне ноћ. Кад се смркло, отишла је на обалу језера, где је црна птица већ чекала. Скривена у ноћи, исповедала се тихо краљици зиме:

– Све је око мене бело: и дрвеће, и небо, и звери, и ти, мала краљице; само сам ја од ноћи црња. Зато ме мори туга.

Чувши то, Снежана радосно рече:

– Кад ти је то једина невоља, чамчићу, не брини! Учинићу да постанеш и ти бео; заплови ноћас на средину језера и чекај.

После овог краљица је отишла до ледене куле, међу стење, где је живела Сребрна Звезда, мајка свих пахуљица. Могла јој је и заповедити, али Сребрна Звезда је била веома, веома стара, па је Снежана због тога умиљато замоли:

– Добра, Снежна Звездо, ти што си још мојој мајци одећу ткала, пошаљи ноћас на птицу што стоји сред језера јато пахуљица и њима заувек покриј њено црно перје. Учини да се сутра пробуди сва бела као снег мог престола.

Тако је молила Снежана, а црна птица уздрхтало чекала насред језера. Кад би око поноћи, сан птицу савлада, она положи главу на крило и остаде непомична. А истог часа паде јато пахуљица и сву је завеја, те у трену постаде бела као снег на престолу краљице зиме.

Ујутро Снежана опази да водом плови бели лабуд, први на свету, други су се после тога рађали и умирали, али тај први још и сад живи и по том истом језеру вози Снежану, краљицу зиме.

КЋИ ВИЛИНОГ КОЊИЦА

Пођите кроза шуму стазом право, онда скрените десно, па код јаруге лево заобиђите шумареву кућу, и опет крените десно, па кад најзад ударите још једном улево, у правцу старе букве, тамо је пањ где живи кћи вилиног коњица.

Она је мала, мала девојчица, весела и прозрачна као вилин коњиц. Сви до последњег створа у њеној околини воле је и мазе. Бубе, пауци, комарци, свици, мрави и патуљци радо се с њом играју. Кад пође далеко у шуму, патуљци је чувају да се не уплаши вука или медведа. Кад падне мрак, свици долете да јој светле. Кад задрема, комарци и пчеле зује, да је што пре успавају. Ако јој се воза, мрави од чашица жира направе колица па се по њих двадесет упрегне, да би могли јурити као стрела. Ако зажели да се љуља, пауци начине зачас љуљашке, обесе их о какву гранчицу, и мала кћи вилиног коњица се њише на њој по читав дан.

Али се једног јутра мала несташница искраде од својих другова и сама побеже на реку. Хтело јој се да се мало по води провоза. Седне на лист букве што је стајао у води крај обале и отисне се на њему као на чамчићу низ таласе. Пловила је тако она, пловила, и била много весела, посматрајући крајеве кроз које је текла река. Зечеви са обале су је задивљено гледали, никад нису видели тако мале девојчице. Патке што их је сретала дубоко су јој се клањале, а птице летеле крај ње обалом.

Све је било не може бити лепше, али несрећа се увек изненада догоди. Наишавши на некакву матицу, чамац јој се преврне и она упадне у реку те се удави. А после неког времена таласи избаце на обалу тело мале кћери вилиног коњица. Туда случајно наиђе врабац, њен сусед, па кад види да је сирота мала девојчица умрла, прхну одмах да јави њеним пријатељима. Тако се глас о њеној смрти рашири брзо по шуми, и патуљци брзо отрче да однесу глас њеном оцу, вилином коњицу. Трчали су што су игда могли и нађу га крај неког потока. Чим чу шта се догодило његовој девојчици, вилин коњиц појури на ливаду где је лежало њено тело, али се патуљцима чинило да не лети довољно брзо.

– Вилин коњиц је немилосрдан рече први патуљак гласно плачући – он не жали своју кћер.

– Он сада размишља о начину како ће је оживети – примети други.

Чим су стигли на ливаду крај реке и чим је вилин коњиц ослушнуо срце мале утопљенице, замолио је патуљке да одмах пронађу источни ветар и доведу га на ливаду, јер ако га пре вечери не нађу и девојчица заноћи обамрла, нико јој више не може помоћи.

Чувши ово, појуре патуљци и сви њени други пријатељи да траже источни ветар, али, као за пакост, од њега ни трага ни гласа, јер је већ било превалило подне. Једва у зло доба, кад се сунце стало клонити заласку, нађу га у јарузи, завукао се и ћути.

– Мала кћи вилиног коњица је умрла, хајде брзо до ње, јер ће скоро ноћ – довикну му патуљци.

И ветар је много волео љубимицу патуљака и буба, па се одмах дигне из јаруге и брзо, за трен ока, нађе се на ливади. Угледавши га, вилин коњиц га загри преклињући:

– Оживи моју малу кћер, молим ти се, оживи што пре, јер ће за који час заћи сунце и биће касно. Оживи ми је, ти једини то можеш учинити.

А источни ветар стаде прво тихо, тихо, па онда све јаче дувати у криоца обамрле девојчице, не би ли их покренуо. Зањиха се од његова даха околна трава, потом шумица око ливаде, а крила мале девојчице још лежаху непомична. Њени другари, мислећи да је ни ветар не може оживети, стану плакати неутешно. Уто он још једном из све снаге дуну, а њена крилца се лагано покрену, очи јој се зачуђено отворе као код деце пробуђене из дубоког сна.

– Оживела је, оживела! – повичу радосно њени пријатељи патуљци, а вилин коњиц је узе у наручје и обасу је пољупцима.

Кад се источни ветар опет вратио у јаругу, посаде мрави своју љубимицу у колица начињена од жирове чашице и повезу је њеној кући. Крај кола пођу свици са својим свећицама, јер је већ падао мрак, бубе удесе најлепшу свирку, а вилин коњиц се врати на поток крај кога је обично ноћивао.

ТРИ ПАТУЉКА

Далеко негде у планини живела је сиромашна сеоска породица. Родитељи су по цео дан орали, копали и жели код другог, да би своју децу исхранили. За то време, деца, два мања дечака, остајала су код куће сама и играла се. Њихове игре нису биле сличне играма варошке деце. Ови малишани су правили свиралице од врбова прућа, плели котарице, правили воденице на потоку што је текао поред куће. Понекад су зидали кућице крај обале или крчили стазе кроза жбуње.

Једног дана рано ујутро оду Стојан и Милан, тако су се звала деца сељака, на поток и почну градити воденицу. Прво направе брану нагомилавајући камење и песак са муљем. Под слап што је падао са бране ставе подужу мотку на чијој су средини била лепезасто позабадана мала дрвца као пауци на точковима. Мотку наслоне на дрвене рачве, забодене с обе стране реке. Тако је вода падајући окретала точак, и није га могла однети. Овај посао био је готов тек увече, и деца се врате кући кад је већ увелико пао мрак. Изјутра рано отрчаше да испитају да ли воденица и даље ради. Кад имају шта видети: на оном месту где су је саградили ничега нема. Поток само тече као што је и пре текао. Потрче деца низ воду да виде да се није точак гдегод зауставио, закачио за камен. Тако идући низ воду, далеко наиђу на своју воденицу, стоји иста истоветна, само на сасвим другом крају потока.

Деца просто нису могла да дођу себи. Покушају да опет врате точак на старо место, али он се није дао извадити из рачава као даје прикован. Зато се Милан и Стојан тужни врате кући, чудећи се шта ће то бити, али не могући да се досете.

А ево шта се догодило.

Крај сељакове куће у најгушћој шуми живела су три патуљка: Седобради, Црнобради и Риђобради. Док су деца правила своју воденицу, патуљци су вирили иза грма, а чим су отишли кући, Седобради рече:

– Хајде да дечију воденицу преместимо на друго место. Могли бисмо на њој брашно млети.

Црнобради патуљак пристаде одмах, али Риђобради примети:

– Пристајем на то само ако ноћас не буде месечине, јер ви знате: види ли нас на злом послу ма које људско око, одмах ћу се ја претворити у грумен злата, Седобради у грумен сребра, а Црнобради у грумен угља.

Како те ноћи није било месечине, патуљци слободно изиђу на реку и преместе дечију воденицу, удесивши је исто онако како су је деца била удесила, па самељу на њој врећу брашна за сутрадан.

За неколико дана деца направе на обали камену малу кућу, ограде је прућем, и кроз двориште просеку стазу ређајући шљунак до шљунка. Увече, кад су били готови, оду кући једва чекајући јутро да опет иду на игру.

Али чим су деца отишла кући, патуљци, који су вирили иза жбуна, изиђу на обалу реке и кућицу пренесу далеко у шуму и сакрију је међу жбуње. Како су били врло мали, мислили су да се сва тројица у њој настане.

Кад ујутру деца дођу на обалу и виде да им нема кућице, стану је тражити по околини. И збиља је нађу међу жбуњем, стоји иста онаква какву су је она сазидала, и око ње исти плот и иста стаза од шљунка. Покушају деца да је врате на старо место, али се ни камен ни дрвце не дају с места маћи, као да су приковани.

Деца се плачући врате кући и реше се да идући пут чувају стражу поред своје рукотворине, те да виде ко то преноси на друго место оно што она наместе крај потока. И тако, кад после неколико дана сазидају малу хлебарницу, само часком сврате кући, да би заварала траг, и одмах опет крадом дођу да вребају лопове.

Те вечери месечина је сијала као дан и напољу се све видело. Опазивши месечину, Риђобради није испрва хтео да иде у крађу, плашећи се да га какво људско око не опази, али га друга двојица наговоре:

– Деца сад увелико спавају – рекоше они – па можемо спокојно у крађу. Видео си како је лепа мала хлебарница, треба да је пренесемо крај кућице, па да у њој печемо хлеб.

Тако и Риђобради пристаде, те пођу у крађу. Али тек што су они почели да преносе хлебарницу, деца их угледаше, па се Риђобради претвори у грумен злата, Седобради у грумен сребра, Црнобради у грумен угља.

Деца све то благо однесу кући и после су са својим родитељима живели спокојно и имала чиме да се школују.

ЛЕПО ЈЕ БИТИ ДЕТЕ

По цео дан Мара вири кроз плот свога дворишта у оближњи парк. Далеко у кругу где стоји песак деца се играју. До Маре допиру звонки раздрагани гласови. Чује се како звоне лимене кантице на својим дршкама, пуцкетају точкови колица на песку и скачу лопте негде на утабаној стази. А Мара нема ни брата ни сестре нити какве мале суседе да би се с њима поиграла. И што је најгоре, мама полазећи закључа капију, да дете не би могло само изаћи на улицу.

Вири тако Мара кроз пукотину плота и чини јој се да чује како лопте скакућући декламују:

Лепо ли је скакати
по узаној стази,
по трави се ваљати.
Пази, Маро, пази!

А канте звецкају:

Лепо се је брчкати
по чесменој води,
по песку се брљати.
Ходи, Маро, ходи!

Кад се мама врати кући, једва одвоји Мару од плота. Понекад покуша с дететом да се игра, али не уме. Не знају то све маме. Кад је била мала, није то научила, јер ни њу није имао ко да води на дечје игралиште нити јој је ко куповао играчке.

Ноћу кад се уморна иза сна тргне, учини се мами као да у детињем дисању чује уздахе:

Ја сам јоште сасвим мала,
с децом би се поиграла,
између цвећа на слободи.
У игру ме, мама, води!

Пре него пође на рад, мама нађе понеку стару ствар, да детету буде играчка: пружи му пробушени лонац или сиђе у подрум да изнесе зарђали обруч са бурета. Мара дрвеним патрљком гони неко време обруч по покалдрмљеном дворишту, али како нема довољно простора, обруч сваки час удари у зид, плот или праг и претури се. Зато се она брзо задовољи својом играчком па се као чичак опет ухвати за плот и остане тако док се мама не врати. А мами се сваку ноћ чини како уздише и моли је да је одведе у парк међу децу, па смишља како би то могла учинити. Недељом, истина, и сиромашне и запослене мајке воде своју децу у парк, али се Мариној мами, која преко недеље код другог ради толико нагомила посла у својој кући, да све то мора недељом да посвршава. Кад би иначе окрпила и опрала Марино рубље, кад би изветрила и исунчала кућу, почистила и поправила све што се преко недеље упрља.

Али је дете сваки дан молило да га изведе у игру међу другу децу, те мама једне недеље устане рано, рано, и узме да умотава неке крпе од Марине старе хаљине у чврсто клупче. Кад се Мара пробуди, крај ње је стајала крпена, црвена лопта, а обруч од бурета био је изрибан и светлио се као нов и крај њега стојала нова новцата палица одељана од младог прута. Сем тога, већ је двориште било почишћено и сушила се на јасном сунцу иза куће Марина кошуља и чарапе.

Мама узме дете за руку и поведе га у парк. Из њене коштуњаве, несавитљиве шаке детиња шачица је сваки час клизила и ситни детињи кораци су једва стизали маму, која је и у шетњи брзо корачала. А у парку је већ врло од деце. Песак у кругу је личио на огроман шарен мравињак. Мама седе на прву клупу бојећи се да Мара не пожели сјајне и звонке куповне играчке деце што су се у великом кругу играла. Гонећи, међутим, свој велики обруч дете се брзо нађе тамо и стаде очарано. Около су трчали дрвени коњићи, црвени, жути, и плави. Зајапурене девојчице пуниле су песком своје канте. Светла лица гумених лопти поскакивала и ваљала се по трави. Јуриле су све врсте точкова и колица и кола. И Мари се чинило да се све те играчке и деца у хору веселе:

Лепо ли је дете бити,
дан у игри проводити,
и имати лопте нове
и коњиће и точкове.

Мара се загледа у белу девојчицу што је у наручју држала огромну лопту и возила у колицима лутку. Било би тако лепо поиграти се лоптом која уме да одскаче. Марина је, истина, била велика, али где би пала, ту би се и зауставила, чинила се некако болесна и уморна. Бела девојчица утом своју лопту испусти и Мара потрча да се њоме мало поигра. Под ручицама осети глатку еластичну гуму и учини јој се да држи неко живо биће које дише. Али та је радост била кратка. Бела девојчица се устреми и оте јој своју играчку. На стази су стајала без господара колица натоварена песком, и Мара хтеде да их мало повоза. Али само што је три корака корачила, појави се румени дечак и узме јој их. Она онда угледа на клупи лутку коју је мерила до сада јер се њена сопственица прљала грађењем куће од песка. Било је необично слатко држати порцуланску, у свилу обучену лутку; међутим, нечије је руке истргоше из Мариних руку: чуварица девојчице се бојала да је Мара не поквари.

И тако, чега год би се дотакла, отимали су јој, а около су играчке у хору звецкале:

Лепо ли је бити дете:
што желите, то и смете:
купују вам мама, бака
сваког дана играчака.

Мари се све то толико тужно учини да удари у гласан, горак плач. Мама дотрча, узме је на руке и однесе на клупу далеко од главног круга. Желећи да је развесели она јој показиваше како се и њеном лоптом може лепо играти бацајући увис и дочекујући је у руке, затим јој показа како и њен обруч може далеко да се котрља а да не падне.

У близини су се играла још нека деца чије играчке су као и Марине биле домаћа рукотворина и старе у подруму бачене ствари. То су биле шоље без дршке и окрњене тацне, сломљене машице и виљушке, разнизане, разне боје и облика ђинђуве, крпене лутке и лопте. Девојчица што се играла штипаљком за рубље и шољом без дршке пружи Мари шољу позвавши је да стружу песак из јарка покрај стазе. То Мару утеши, јер се на шољи смејала нека беба, а штипаљком се могло врло добро чепкати по земљи. Ускоро се њима двојма придружише и друга деца са својим крњавим играчкама и начини се весео жагор као и у великом кругу. Дечаци копајући старим кутлачама начине читаву кулу од песка, а крпане лопте као да добише мала крила у рукама веселих девојчица. Чак је и понеко дете из великог круга остављало своје лаковане играчке прилазило деци што су се играла око Маре.

А мама је послушкивала како недалеко иза грања звецкају лимене кантице:

Лепо ли је дете бити,
дан у игри проводити,
и имати лопте нове
и коњиће и точкове.

ПАТУЉКОВА ТАЈНА

Живео је у планини неки стари патуљак који је знао све тајне птица, гмизаваца, извора и биља у њој. Знао је час кад који извор у гори постаје животворан, час кад ће која птица умрети, које траве човека усрећавају. Знао је и по чему ће погодити час своје смрти.

Једног јутра рано пође кроз гору као неки владар кроз своје царство. Суве гранчице су пуцкарале под његовим ногама и роса га до појаса купала, јер је врло, врло мали био. На гранама су већ певале разбуђене птице, извори су гласно жуборили, и мирисала свуд боровина и папрат.

Наједном, у црним гранама четинара виде патуљак сиву прилику тетреба где лепрша крилима будећи се из сна ноћног. Око његовог врата блистала се огрлица зеленомодрог перја, а када замаха крилима учини се као да се огрће неким белим огртачем. Патуљак опази како тетреб још једном рашири црни лепезасти реп, како радосно погледа у небо испод своје црвене обрве и прхну негде над борје.

Патуљак тад уздахну и прошапута тужно:

"Тетреб ће данас погинути. Бело перје над његовим раменима јутрос је потамнело.

Потом се уплашено осврте око себе да га ко није чуо, јер ником није хтео говорити ниједне своје тајне.

Онда пође даље низ планину скакућући лако с камена на камен и скривајући се иза дебала. Ишао је на најхладнији извор да се умије. У даљини се чула вода где клокоће и пенуша преко стења. Да је други путник туда наишао, ништа необично не би чуо, али у песми извора патуљак чу неке необичне звуке, који се јављају само једном у сто година, у часу кад извор постаје зивотворан, кад његова вода може да подмлади за читав људски век онога ко је се напије.

Зато патуљак као без душе јурну тамо. Био је већ прилично стар и хтео је да се подмлади. Али не стизе на време: у часу кад он замочи шаке у извор, његова вода постаде опет обична планинска вода. И патуљак стаде тужно гледати своју белу браду, и мислити да ли ће моћи доживети идућих сто година, да се на извору подмлади. Поче суморно разгледати око себе, по стаблима борова, да можда није потекло млеко уместо смоле, јер би то био знак да је дошло време његове смрти. Али тог часа је још текла мирисна смола низ стабла дрвећа у планини, и патуљак одахну спокојно.

Како је већ било подне, седе на неки пањ око кога су расле јагоде и добро се наруча. При том мишљаше:

- Треба бар да уочи Ивањдана увребама час када се расцвета који златни цвет папрати и да га уберем, па ћу бити срећан целе ове године, ако ме смрт не задеси. Једино је он знао ту тајну о златном цвету папрати, који се расцветава само једном у години дана, усред ивањске ноћи, и потом одмах увене. Али ко успе да га убере,

целе године, а некад и целог живота, буде срећан. Само, патуљак је чувао ову тајну као и све остале, и био је решен да је другоме каже једино у часу своје смрти.

Мислио је он тако о папратовом цвету и срачунавао по сунчевој сенци када ће доћи Ивањдан, кад наједном се трже и прислушну: негде у гори, у стаблу неког старог бора, чу где мили црв и помисли:

- Стари бор ће вечерас умрети, црв ће га оборити. Штета, он је никао у истом часу кад сам се ја родио.

Око патуљка су врдали гуштерови, сунчале се змије, савијене у котуре као воштанице. Али он их се није плашио, и са уживањем је посматрао једну шарку на стени како главу уздиже и мотри. Њен врат се благо повијао као врат лабуда и очи се преливале росно на сунцу.

- Сиротица, - помисли патуљак, - ужива на сунцу а и не слути да ће је до вечери убити. Видим црвену пегу у њеном оку.

Шврљао је патуљак тако цео дан. Обишао је све своје познанике вукове, медведе, зечеве, а у само вече сврати у походе неком свом пријатељу патуљку. Био је то час кад су се ловци и пастири враћали кућу, и патуљци из прикрајка посматраху ко ће се помолити стазом.

Први се указаше неки ловци. Преко пушке су носили убијеног јутрошњег тетреба и певали су на сав глас. Мало после наиђоше чобани носећи ону мртву шарку, која се сунчала по подне на стени. Патуљак се онда поздрави од свог пријатеља и пође да види да ли је црв већ оборио стари бор. И нађе збиља дрво где лежи на земљи, а птице око њега тужно лете и бубице му миле по стаблу и корену.

Пође тада патуљак суморан кући, а уз њега пристаде неки детлић кљуцајући стално у стабла борова, као да хоће нешто да му каже. Патуљак се осврте, и, гле, виде да уместо смоле низ кору борова тече млеко.

- То беше знак да стари патуљак треба да иде са овог света.

Кад виде то, он стаде размишљати коме би своју тајну казао и тако га усрећио за цео зивот. И сети се мале чобанице, која је сваког дана гонила козе кроз планину. Он је причека на савијутку путање, и кад се девојчица појави са својим стадом, стаде пред њу, па јој рече:

- Хоћеш ли целог живота да будеш срећна?

Она се уплаши кад виде тако малог човека и хтеде да бежи, али он јој рече смешећи се:

- Не бој се, и слушај шта ћу ти казати. Ако хоћеш целог живота да будеш срећна, узбери златни цвет папрати. Он се отвара само уочи Ивањдана и одмах после увене. Нико га сем мене није до сада видео; али ја ћу за неколико часака умрети и теби предајем своју тајну.

Тако он рече и завуче се у дубини шуме, а девојчица отрча весело низ стазу те разгласи тајну и осталим чобанима. И уочи Ивањдана одоше сви у шуму, сваки узбра по један златан цвет и закити се њиме.

И од тада сви чобани на свету су срећни.